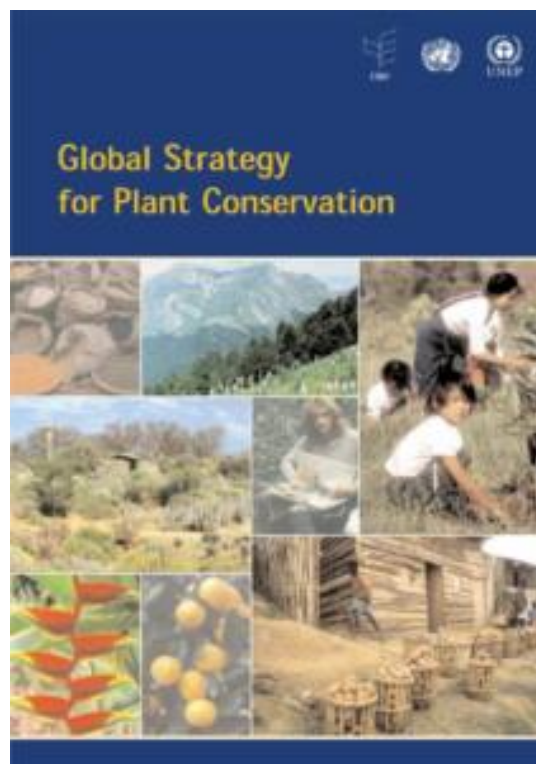


Nemzetközi szervezetek és egyezmények a botanikus kertek életében

"Botanic gardens are institutions holding documented collections of living plants for the purposes of scientific research, conservation, display and education"

"A botanikus kertek olyan intézmények, amelyek nyilvántartott élőnövény-gyűjteményeket tartanak fenn a kutatás, megőrzés, bemutatás és az oktatás/ismeretterjesztés szolgálatában"

Peter Wyse Jackson, 1999



- **TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS**
- **NEMZETKÖZI SZERVEZETEK**
- **NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK**
- **BIODIVERZITÁS EGYEZMÉNY**
- **NÖVÉNYPÉNZTÉSI VILÁGSTRATÉGIA – GSPC**
- **EURÓPAI NÖVÉNYPÉNZTÉSI STRATÉGIA – EPCS**
- **COUNTDOWN 2010**
- **BOTANIKUSKERTI CÉLOK 2010-IG**
- **BOTANIKUSKERTI CÉLOK 2010-TŐL (*Feltöltés alatt*)**

Rövid történeti áttekintés Noé bárkájától napjainkig (Ádám és Éva átugorva)

1985-ben a Természetvédelmi Világszövetség (The World Conservation Union – IUCN) és World Wide Fund for Nature (WWF) összehívott egy konferenciát (Botanikus Kertek és a Természetvédelmi Világstratégia – Botanic Gardens and the World Conservation Strategy – BGWCS) azzal a céllal, hogy összegezzék a botanikus kertek szerepét a növénymegőrzésben. Ugyanabban az évben Las Palmasban (Gran Canaria) az IUCN megalapította a botanikus kertek növénymegőrzésével foglalkozó titkárságát (Botanic Gardens Conservation Secretariat – IUCN-BGCS). A titkárság 1987-ben kezdte meg munkáját, ami a botanikus kertek közötti kapcsolat kiépítése volt az új stratégia megismertetéséhez és alkalmazásához. A stratégiát 1989-ben publikálták (Botanic Gardens Strategy for Conservation – BGSC), amit több nyelvre lefordítottak és a 90'-es években eljutott mintegy 3000 intézményhez és szervezethez.

A főbb irányelvei voltak:

- a botanikus kertek szerepének meghatározása a növénymegőrzésben és a fenntartható fejlődésben,
- a botanikus kertek feladatának meghatározása a Természetvédelmi Világstratégiában (BGWCS),
- javasolni megoldásokat, amelyekkel a botanikus kertek teljesíthetik ezeket a feladatokat, irányelvek és eljárások kidolgozása együttműködve más intézményekkel a legjobb eredmény elérése érdekében,
- a figyelem felkeltése a természetvédelmi témákban megfelelő oktató és ismeretterjesztő bemutatókkal és programokkal.

Ezzel tulajdonképpen lehelyezték az alapjait minden további növénymegőrzési stratégiának.

A következő mérföldkő a világtalálkozó Rio de Janeiróban, 1992-ben, ahol a világ országainak közös elhatározásaként létrejött a Biodiverzitás Egyezmény (Convention on Biodiversity – CBD). Az egyezményben hangsúlyt kap az in situ/ ex situ megőrzés szerepe a biológiai sokféleség megtartásában.

A botanikus kerti növénymegőrzési stratégia (BGCS, 1989) elkészítése utáni években szükségessé vált a botanikus kertek feladatainak újbóli összegzése figyelembe véve a CBD elvárásait is, ezért a BGCI közreműködésével elkészült egy jegyzék a botanikus kertek szerepét és feladatait összefoglalva a növénymegőrzésben (International Agenda for Botanic Gardens in Conservation – IABGC, 2000). Ennek a munkának az európai botanikus kertekre kidolgozott verzióját az 1994-ben az EU tagországok botanikus kertjeinek képviselőivel alapított Európai Botanikus Kerti Konzorcium készítette el, melynek Action Plan for Botanic Gardens in the European Union címmel. A kiadvány a BGCI támogatásával jött létre.

2002-ben a CBD képviselőinek találkozásánál (COP6) megszületett a Növénymegőrzési Természetvédelmi Világstratégia (Global Strategy for Plant Conservation – GSPC), amit még abban az évben az Európai Növénymegőrzési Természetvédelmi Stratégia (European Plant Conservation Strategy – EPSC) követett a Planta Europa munkájának eredményeként. Mindkét stratégia öt fő témakörben határozta meg célkitűzéseit különböző részletességgel.

2004-ben, több éves előkészítés után a CBD céljainak eléréséhez létrejött egy európai magbank hálózat (European Native Seed Conservation Network – ENSCONET), ami Európa vadon élő növényeink magbanki megőrzését tűzte ki célul.

Egy másik kezdeményezés eredményeként, ugyancsak a CBD elvárásainak megfelelően a genetikai forrásokhoz való hozzáférés és az előnyök megosztása

(access and benefit sharing) területén kitűzött célok eléréséhez létrejött a Nemzetközi Magcsere Hálózat (International Plant Exchange Network – IPEN) 2004-ben Európai Unió kezdeményezésére és az Európa Tanács (Council of Europe) támogatásával létrejött a Countdown2010 program, ami a biodiverzitás csökkenésének megállítását tűzte ki célul.

Az előzőek összességében egy új botanikus kerti programterv elkészítését tették szükségessé. Így 2005-ben a BGCI publikálta a botanikus kertek 2010-ig megvalósítandó feladatait (2010 Targets for Botanic Gardens in Conservation).

Az utóbbi években számos egyezmény született és szervezet jött létre a biológiai sokféleség védelmére különböző szintű kezdeményezések (politikai, szakmai, társadalmi) eredményeként, ezek közül válogattam ki az alábbi felsorolásban a botanikus kertek tevékenységét leginkább érintőeket.

Nemzetközi szervezetek

Botanic Gardens Conservation International – BGCI

1987-ben alapították azzal a céllal, hogy egy világszervezetként a botanikus kertek között kapcsolatot teremtve támogassa a növények megőrzését. Ma mintegy 110 országból több mint 500 kert tagja a szövetségnek, melyek együttműködnek a botanikus kerti növénymegőrzési stratégia (BGCS) kivitelezésében. A BGCI több formában nyújt segítséget botanikus kerteknek. Kiadványai a botanikus kerti feladatokhoz, az oktatás/ismeretterjésztéshez, az aktuális nemzetközi egyezmények megismeréséhez és alkalmazásához biztosítanak támogatást. Rendszeresen szervez konferenciákat és képzéseket. A botanikus kertekben tartott növényekről egy on-line elérhető adatbázist tart fenn, amit folyamatosan fejleszt. A világ különböző tájain vett részt botanikus kertek alapításában (Banglades, Guatemala, Brazília, Oroszország, Vietnám, stb.). Rendszeres kiadványaival (Botanic Gardens Conservation News, Roots, Cuttings) támogatja a botanikus kertek közötti információ- és tapasztalatcserét.

További információ a BGCI oldalán.

<https://www.bgci.org/>

International Association for Botanic Gardens – IABG

1954-ben alapított világszervezet. Célja a botanikus kertek, arborétum és más tudományos növénygyűjtemények kezelői közötti nemzetközi kapcsolatok fejlesztése, taxonómiai kutatások támogatása, kertek közötti növénycsere kapcsolatok építése, védett és veszélyeztetett fajok megőrzése, természetvédelem, stb.

További információ: Dr J.E: Hernández Bermejo, Jardín Botánico de Córdoba, [jardinbotcord\[kukac\]cod.servicom.es](mailto:jardinbotcord[kukac]cod.servicom.es)

European Botanic Garden Consortium

A konzorciumot 1994-ben alapították, mint a botanikus kerti világszövetségekkel (Botanic Garden Conservation International – BGCI, International Association for Botanic Gardens – IABG) együttműködő tanácsadó testületet, ami európai és azon belül nemzeti szintű terveket dolgoz ki a Biodiverzitás Egyezmény (CBD) és más európai szintű egyezmények, rendelkezések kivitelezéséhez, alkalmazásához. A konzorcium kidolgozta a botanikus kertek akciótervét az Európai Unióban (Action Plan for Botanic Gardens in the European Union).

További információ: MABOSZ képviselő: Radvánszky Antal, [hortusb\[kukac\]gmail.com](mailto:hortusb[kukac]gmail.com)

Planta Europa

A Planta Europa független, kormányzati és civil szervezetek szövetsége, amelyek együtt dolgoznak az európai vadon élő növények és gombák megőrzéséért, összehangolva tevékenységüket, és megosztva tudásukat és tapasztalataikat. A hálózat legfontosabb feladatának tekinti teljesíteni az Európai Növénymegőrzési Természetvédelmi Stratégia (European Plant Conservation Strategy – EPCS) céljainak megvalósítását, amelyet együttműködve a hálózat szervezetei és az Európa Tanács határoztak meg CBD elvárásaival és a Viágstratégiával összhangban. A Planta Europa tagok közös célja a vadon élő növényvilág változatosságának csökkenését megállítani 2007-ig.

További információ a [Planta Europa oldalán](#).

European Native Seed Conservation Network – ENSCONET

Az Európában őshonos növények magbanki megőrzését és a kapcsolódó kutatásokat a vonatkozó egyezmények függvényében koordináló hálózat. 2004-ben jött létre az EU FP6 keretprogram támogatásával. Jelenleg mintegy húsz intézmény tagja (magbank, botanikus kert, stb.). A hálózat közreműködik a CBD és a GSPC által kitűzött célok elérésében EU szinten.

További információ az [ENSCONET oldalán](#).

<http://ensconet.maich.gr/About.htm>

International Plant Exchange Network – IPEN

A német anyanyelvű országok botanikus kertjeinek szövetsége (Verband Botanischer Gärten) hozta létre 2004-ben. A cél egy rendszer kiépítése a kertek közötti és a kertek és egyéb intézmények közötti növénycsere (főként magcsere) kapcsolatok fenntartásához a CBD elvárásaival (access and benefit sharing) összhangban.

Főbb jellemzői:

- a növény származási országát nyilvántartja
- nyilvántartási rendszert biztosít botanikus kertek részére
- kölcsönösen elfogadott szabályok szerint működik
- kereskedelmi forgalom kizárva

Minden bekapcsolódó kertnek először regisztrálnia kell magát a BGCI-nél, ahol minden egyes kert kap egy saját kódot. Ezután a kert növényeinek kell IPEN kódot adni, ami négy részből áll: származási ország kódja (ISO 3166-1 szerint, pl.: Magyarország – HU), szigorítás a transzferben és a felhasználásban (1, vagy 0), kertkód (BGCI-től kapott kód), azonosító szám, amit a kert ad. A továbbiakban az adott IPEN kód kíséri a növényt minden tranzakcióban.

További információ az [IPEN oldalán](#).

Nemzetközi egyezmények

Biodiverzitás Egyezmény (Convention on Biological Diversity – CBD, 1992)

A két egyezmény egyike, ami 1992-ben született a világtalálkozón, Rió de Janeiro-ban (a másik a klímaváltozás egyezmény – Convention on Climate Change). Jelenleg 186 ország és az Európai Unió tagja az egyezménynek.

Az egyezmény fő irányelvei:

- a biológiai sokféleség megőrzése (conserving biodiversity)
- a biológiai források fenntartható használata (sustainable use)
- a genetikai források használatából eredő előnyök megosztása (access and benefit sharing)

A CBD nem határoz meg meghatározott feladatokat, a célokat tűzte ki, minden egyes tagországnak maga kell a stratégiát kidolgoznia a célok eléréséhez. Kétévente ülnek össze a tagországok képviselői (Conference of Parties – COP), hogy összegezzék az elért eredményeket és meghatározzák a következő feladatokat. A BGCI kiadványt készített botanikusok számára a CBD megértéséhez és alkalmazásához (The CBD for Botanists), hozzáférhető angol, német és spanyol nyelven. A CBD központja a kanadai titkárság, minden egyes tagországban van képviselője (focal point), aki időről időre jelentést küld a CBD alkalmazásáról.

További információ a CBD oldalán.

<https://www.biodiv.be/>

Magyarországi képviselet (Focal Point): Dr. Rodics Katalin, [rodics\[kukac\]mail.kvvm.hu](mailto:rodics[kukac]mail.kvvm.hu)

Global Strategy for Plant Conservation – GSPC (2002)

2002 április 19.-én a COP6 (Conference of Parties) találkozón hozták létre (Decision VI/9), hogy nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt segítse a munkát a növényi sokféleség megőrzésében. A stratégia 16 célt határoz meg, melyek teljesítését 2010-ig irányozza elő.

A legfőbb irányelvek:

- a növényi sokféleség megértése és dokumentálása
- a növényi sokféleség megőrzése
- fenntartható használat
- oktatás/ismeretterjesztés
- kapacitásbővítés (szakképzett munkaerő)

További információ a GSPC irányelveiről.

<https://www.cbd.int/gspc/>

Magyarországi képviselet: Sashalmi Éva, [sashalmi\[kukac\]mail.kvvm.hu](mailto:sashalmi[kukac]mail.kvvm.hu)

A BGCI gondozásában egy kiadvány jelent meg, ami részletesen tárgyalja a stratégiát.

European Strategy for Plant Conservation – ESPC, Planta Europea (2001)

A III. Planta Europa konferencia (2001, Pruhonice) eredményeként 38 ország képviselőinek támogatásával jött létre. A stratégia 42 pontban határozza meg a kitűzött célokat az európai őshonos (native) növényfajok megőrzése érdekében. 2002-ben a CBD találkozón (COP6) fogadták el, mint a GSPC céljait támogató stratégiát.

További információ az aktuális irányelvekről.

https://blogs.iec.cat/ichn/ECCF/Documents%20europeus/29-gdos-2010_plant_conservation-48s.PDF

A Planta Europa gondozásában jelent meg a stratégiát bemutató kiadvány.

Countdown2010

A szervezet nem kormányzati kezdeményezésre jött létre (NGO), folyamatosan bővülő tagjaik sorában számos európai intézmény, szervezet található. Célja, hogy minden európai kormány és társadalom, minden szinten megtegye a szükséges lépéseket a biodiverzitás csökkenésének megállítására 2010-ig.

További információ a Countdown 2010 oldalán.

<https://www.iucn.org/content/countdown-2010>

Kitűzött célok 2010-ig a Botanikus Kertek számára

Előzmények

A Botanikus Kertek Világkonferenciája (Barcelona, 2004 április) eredményeként az IABGC-vel és a GSPC-vel összhangban elkészült egy lista, ami 20 pontban összefoglalva tartalmazta a botanikus kertek 2010-ig elérendő céljait. A lista néhány pontját a Botanikai Világkonferencián (IBC, Bécs, 2005 július 17) módosították, majd a listát jelen formájában véglegesítették.

Célok 2010-ig

(dőlt betűkkel a kapcsolódó GSPC célok)

1. A növényi sokféleség megértése és dokumentálása

(I) Széles körben hozzáférhető növénylista készítése az ismert fajokról, a világflóra megismeréséhez

1, A botanikus kertek herbáriuma és élőnövény gyűjteménye hozzájárul a helyi, nemzeti és regionális növénylisták, flóraművek, monográfiák, stb. elkészítéséhez.

(II) Előzetes összeállítás készítése az összes ismert növényfaj fenntartásáról nemzeti, regionális és nemzetközi szinten.

2, A botanikus kertek hozzájárulnak a veszélyeztetett növényfajok listájának összeállításához nemzeti, regionális és nemzetközi szinten.

(III) Modellek kidolgozása a növénymegőrzéshez és fenntartható használathoz kutatások és gyakorlati tapasztalatok alapján.

3, A botanikus kertek modelleket dolgoznak ki, esettanulmányokat készítenek kiemelten fontos növényfajokról és azok életközösségeiről a tapasztalati és tevékenységi körüknek megfelelő területeken az azt előirányzó IABGC célokkal összefüggésben.

1. A botanikus kertek közreműködnek a legjobb gyakorlat (best practice) kialakításában a Biodiverzitás Egyezmény (CBD) és más nemzeti szintű rendelkezések érvényesítésében a genetikai hozzáférés és az előnyök elosztása területén (access and benefit sharing).

(b) A növényi sokféleség megőrzése

(IV) Eredményesen megőrizni minimum 10%-át a föld minden ökológiai régiójának.

4, A botanikus kertek hozzájárulnak nemzeti, regionális és nemzetközi megőrzési irányvonalak, tervek és kezelések kidolgozásához az egyes ökológiai régiókban kutatásukkal, nyilvántartásukkal és képviselőket biztosítva.

(V) Biztosítani a növényi sokféleség szempontjából legfontosabb területek 50%-ának megőrzését.

5, A botanikus kertek hozzájárulnak a növényi sokféleség szempontjából legfontosabb területek kijelöléséhez és megőrzéséhez irányvonalak, tervek és kezelések kidolgozásával, kutatással, nyilvántartással és képviselőket biztosítva.

(VI) A művelt területek minimum 30%-ának következetes, a növényi sokféleség megőrzését biztosító kezelése.

6, A botanikus kertek hozzájárulnak olyan technika kidolgozásához és gyakorlat alkalmazásához, ami támogatja a fenntartható kezelést és növényi sokféleség megőrzését a művelt területeken.

(VII) A világ veszélyeztetett fajai 60%-ának megőrzése in situ.

7, A botanikus kertek minden országban támogatják, és hozzájárulnak a veszélyeztetett fajok és populációk in situ megőrzéséhez és kezeléséhez együtt dolgozva a védett területek kezelőivel és a közösségekkel helyi, regionális és nemzeti szinten egyaránt.

(VIII) A világ veszélyeztetett fajai 60%-ának megőrzése hozzáférhető ex situ gyűjteményekben, lehetőleg a származási országban, és azok 10%-ának bevonása visszatelepítési programokba.

8, A veszélyeztetett fajok 50%-ának fenntartása hozzáférhető botanikus kerti ex situ gyűjteményekben, beleértve a természetett és génbanki növényi anyagot is, lehetőleg a származási országban.

– A fokozottan veszélyeztetett fajok (critically endangered – CR) 75%-ának ex situ gyűjteményének kialakítása 2010-ig, lehetőleg a származási országban.

9, A botanikus kertek támogatják, és részt vesznek a világ veszélyeztetett növényfajai 5%-ának visszatelepítési programjában.

(IX) Termények és más gazdaságilag értékes növények, ill. azok genetikai diverzitása 70%-ának fenntartása és azok fenntartásához és felhasználásához szükséges ismeretek megőrzése.

10, A botanikus kertek minden országban támogatják, és részt vesznek a gyógynövények, és a természetett növények vadon élő rokonainak, és más, gazdaságilag értékes növények megőrzésében és kezelésében, valamint a fenntartásukhoz és felhasználásukhoz szükséges ismeretek megszerzésében.

(X) Kezelési terv készítése legalább 100 tájidegen fajról, ami növényfajokat, növényközösségeket, élőhelyeket és ökoszisztémákat veszélyeztet.

11, Minden botanikus kert felmérést készít gyűjteményének lehetséges invazív fajairól, és kezelési tervet dolgoz ki rájuk vonatkozóan.

12, A botanikus kertek hozzájárulnak a növényfajokat, növényközösségeket, élőhelyeket és ökoszisztémákat veszélyeztető 100 legfontosabb invazív fajra vonatkozó kezelési terv kidolgozásához.

(c) A növényi sokféleség fenntartható használata

(XI) A vadon élő növények nemzetközi kereskedelem általi veszélyeztetésének elkerülése.

13, A botanikus kertek minden országban részt vesznek a Washingtoni Egyezmény (CITES) nemzeti és nemzetközi szintű alkalmazásában kutatás, oktatás és ismeretterjesztés, gyakorlati alkalmazások kidolgozása, képzés és növénymentés által.

14, A botanikus kertek támogatják a fenntartható gyakorlatot a vadon élő növények nemzetközi kereskedelmében kutatási, képzési, oktatási és ismeretterjesztési tevékenységeik által.

(XII) Növényi alapú termékek 30%-ának előállítása fenntarthatóan kezelt forrásokból.

15, Minden botanikus kert megfelelő eljárást dolgoz ki és alkalmaz a fenntarthatóan kezelt forrásokból származó növényi alapú termékek használatához és a fenntartható növényi források szükségességét hangsúlyozza az ismeretterjesztésben.

(XIII) Megélhetést, élelmet és egészséggondozást biztosító növényi források és a hozzájuk tartozó, fenntartásukhoz szükséges helyi ismeret és gyakorlat megőrzése.

16, A botanikus kertek hozzájárulnak helyi, nemzeti, regionális és nemzetközi programokhoz, amelyek a növényi források és a hozzájuk tartozó és fenntartásukhoz szükséges helyi ismeret, és gyakorlat megőrzését támogatják kutatási, oktatási, ismeretterjesztési és növénymegőrzési tevékenységeikkel.

(d) Az oktatás és ismeretterjesztés támogatása a növényi sokféleségről

(XIV) A növényi sokféleség fontosságának és megőrzésének szükségessége beépítve a kommunikációba, oktatási és ismeretterjesztési programok készítése.

17, Minden botanikus kert készít kommunikációs, oktatási és ismeretterjesztési programot, ami (1) felhívja a figyelmet a növényi sokféleség és a működő ökoszisztémák fontosságára és (2) hangsúlyozza a megőrzésükre irányuló tevékenységek szükségességét.

18, A botanikus kertek háttérrel biztosítanak a kommunikációs, oktatási, ismeretterjesztési feladatok ellátáshoz alkalmazottak továbbképzésével, vagy megfelelően képzett munkaerő alkalmazásával, ill. együttműködve más azt biztosítani tudó szervezetekkel.

(e) Kapacitás kiépítése a növényi sokféleség megőrzéséhez

(XV) A növénymegőréssel foglalkozó képzett és felszerelt szakemberek számának növelése a nemzeti szükségleteknek megfelelően, a Stratégia kitűzött céljainak eléréséhez.

19, A megfelelő források és felszerelések hasznosítása a világ minden országának botanikus kertjeiben az IABGC és a GSPC kitűzött céljainak eléréséhez.

- a növénymegőrzésben, kutatásban és oktatásban dolgozó botanikus kert szakemberek számának megduplázása
- botanikus kertek programokat dolgoznak ki képzésekhez és kapacitásbővítéshez a növénymegőrzésben.

(XVI) Növénymegőrzési tevékenységgel foglalkozó szervezetek hálózatának kiépítése, ill. erősítése nemzeti, regionális és nemzetközi szinten.

20, Botanikus kertek és szervezeteik megerősítése az IABGC és a GSPC céljainak eléréséhez.

- legalább 750 botanikus kert részvétele az IABGC teljesítésében
- minden botanikus kert szervezet részvétele a GSPC-ben

– minden botanikus kert részvétele a megfelelő nemzeti, regionális és nemzetközi szintű megőrzési és oktatási szervezetek munkájában.